

İbn-İ Sina (Avicenna) Ve Anatomi

Meltem ALPAY, Arş. Gör., ESOGÜ Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı

(alpay_mely@hotmail.com)

ÖZET: Batıda Avicenna olarak bilinen Ebu Ali El-Hüseyin İbn Abdullah İbn Sina yüzyıllardır İslam ve Avrupa tıp dünyasında etkisini sürdüren, yaşadığı dönemdeki Müslüman hekimleri ve filozoflarının en tanınmışlarından biridir. İbn-i Sina milattan sonra 980 yılında Buhara yakınındaki Afşana köyünde doğmuştur, milattan sonra 1037 yılında 57 yaşında ölmüş ve Hamadan şehrinde gömülmüştür.

ABSTRACT: Abu Ali Al-Hussein Ibn Abdullah Ibn Sina, also known as Avicenna in the West, was one of the most superior Muslim physicians and philosophers of his time and his influence on Islamic and European medicine remained for centuries. Ibn Sina was born in 980 AD in the village of Afshanah near the city of Bukhara. He died in 1037 AD at the age of 57. He was buried in the city of Hamadan.

Şekil 1. Abu Ali Al-Hussein Ibn Abdullah Ibn Sina (MS. 980-1037) (1)

Tam adı Abu Ali Al-Hussein Ibn Abdullah Ibn Sina olmakla birlikte batıda Avicenna olarak tanınmıştır. Milattan sonra 980 yılında doğan İbn-i Sina tıp, felsefe, matematik,

astronomi vb. birçok alanda yükselen bir figür olmuştur (Şekil 1) (2, 3) . Bir fizikçi, öğretmen ve araştırmacı olarak anatomiye katkıları Cladius Galen (MS. 120-200) ve Andreas Vesalius (MÖ. 1514-1564) arasındaki süreçte anatomik konularda çok önemli avantajlar sağlamıştır. İbn-i Sina'nın doğrudan insan diseksiyonuna girişip girişmediği tartışmalı olmasına rağmen, vücut yapıları hakkındaki çoğu tasviri 'kendi zamanının romanı' niteliğini taşımıştır. Bazı otoriteler İbn-i Sina'nın insan diseksiyonunu gizlice uyguladığına inanmaktadır (2, 3). El-Kanun fi't-Tıb'ın yazarı olarak, her bölümün başında o sistemin hastalığı üzerinden bir tartışmayla takip edilen sistemik bir yaklaşımla anatomiye tanıtmıştır. İbn-i Sina tarafından öncülük edilen bu yaklaşım, modern klinik yönelimli anatomi için kalıp olmuştur. Gözlerin genel prensiplerini öğrenmesi, hastalıkların farklı organlar üzerindeki etkileri analiz edilmesi ve öncelikle bu organların anatomisinin çalışılması gerektiği üzerinde durmuştur (4).

Şekil 2. İbn-i Sina'nın yazmış olduğu El Kanun-i fit-Tıb adlı eserinin 1510 da yayınlan Latince tercümesinin kapak fotoğrafı. Vefatından bir asır sonra Toledo'da Latince'ye çevrilmiştir. (1)

İbn-i Sina eski İran (Acemistan)'da (günümüzde Özbekistan) Buhara şehri yakınlarındaki Afşana köyünde dünyaya gelmiştir. Ailesi o beş yaşındayken Buhara'dan ayrılmıştır. Anadili Farsça ve Türkçe olmasına rağmen, kendini o dönem İslam ülkelerinin anadili olan Arapça'da eğitmiştir (2, 3). İbn-i Sina 10 yaşlarında İslami yasalar ve çeşitli bilimlerde ustalaşmıştır. Felsefe ve tıp alanında çalışmaya devam etmiş ve 17 yaşındayken Buhara kralı Nooh Ibn Mansoor'un diğer hekimler tarafından tedavi edilemeyen bilinmeyen hastalığını tedavi etmiştir. Bir kütüphaneci ve saray doktoru olarak hizmet verdikten sonra, İbn-i Sina MS. 1020 yılında tıbbın başyapıtı olan El-

Kanun fi't-Tıb (Tıp Kanunu) kitabını yazdığı yer olan önce Jurjan, ardından Ray, Hamadan ve İsfahan'a gitmek üzere Buhara'dan ayrılmıştır (Şekil 2) (2, 3). Bu kitap ilk bölümü anatominin tek organlarını tanımlayan beş bölümden oluşmaktadır. Tıp Kanunu, 12. yüzyılda Gerard of Cremona (4) ve 1279'da Hebrew tarafından Latinceye çevrilmiştir (2). 1650'lerin sonuna kadar batı tıp okullarında tıp kitabı olarak okutulmuştur (2, 3, 5).

İbn-i Sina hekimler ve cerrahların bilgilerini insan vücudunun yakın gözlemi üzerine dayandırması gerektiğini öğütlemiştir. Aorta'nın, kasılma sırasında kalpten kan fırlatılınca açılan ve ventriküllere dönen kanın tutulduğu kalbin gevşemesiyle kapanan üç kapak içeren kökünü gözlemiştir. Bu gözlem William Harvey'in 16. yüzyılda kan sirkülasyonunu ispatından önce yapılmıştır. İbn-i Sina kas hareketlerinin onları besleyen sinirler sayesinde mümkün olabileceğini ve yine kaslardan ağrı duyusunu alan sinirlerin sayesinde mümkün olabileceğini iddia etmiştir. Böylece karaciğer, dalak ve böbreğin herhangi bir sinir içermediğini ancak bu organların sinirler tarafından kuşatıldığını gözlemiştir. Altı ekstra oküler kasın ve nervus trigeminus kesin tasviri yine tıp kanunu kitabında bulunur. İbn-i Sina sinirlerin ve tendonların daha önceki izahların tersine farklı anatomik yapılar oluşunu göstermiştir (6). Onun göz çalışması bu organın anatomisi ve sağlığına ilişkin büyük avantajlar sağlamıştır (2, 3). Ayrıca tendon tamiri uygulamasını ünlendiren ilk hekim olmuştur (6). Bir ductus exretorius'un tıkanması sonrasında komşu bezin şişeceğini belirtmiştir. Detaylı bir şekilde vertebrayı ve bölümlerini tanımladı. Ayrıca cerebellum ve nucleus caudatus'un doğru anatomik tasvirini yapmıştır (2, 3).

Şekil 3. İbn Sînâ'nın Hamedan İran'daki eski kabri (1)

İbn-i Sina MS. 1037 yılında 58 yaşında vefat etmiş ve bugün hala mezarının görülebildiği Hamadan'da gömülmüştür. 23 Ağustos, İbn-i Sina'nın doğum tarihi İran'da her yıl hekim günü olarak kutlanmaktadır. İlginç şekilde Ay'da bir kratere de onun adı verilmiştir (Şekil 3) (2, 3, 5).

BAZI ESERLERİ

- El-Kanun fi't-Tıb (ö.s. 1593, Tıpta Kanun): Tıp ile ilgili zamanının bilgilerini ihtiva eder. Orta çağda dört yüz yıl Batı'da ders kitabı olarak okutulmuştur. P. De Koning bazı bölümlerini “Trois Traités d'Anatomie Arabe” adı altında, Fransızcaya çevirmiştir (7). Bu kitapta İbn-i Sina katarakt gibi oftalmik durumların tanımlarıyla birlikte göz anatomisinin doğru bir şekilde ortaya koymuştur. Tüberkülozun bulaşıcı olduğunu belirtmiştir. Diyabetin belirtilerini tanımlamış ve yüz felci tiplerinin tanımlarını vermiştir. Pek çok psikiyatrik hastalığın yanı sıra aşk hastalığını da tanımlamıştır (8).
- Kitabü'l-Necat (ö.s 1593, Kurtuluş Kitabı): Mantık, Tabiat, Riyaziyat ve İlahiyat olmak üzere dört bölümden meydana gelen bu eser, Kitabü's-Şifa'nın bir özeti olarak kabul edilmektedir (7).
- El-İşârât ve't-Tenbihât: İbn-i Sina'nın en önemli eserlerinden biri olup Mantık, Tabiat ve İlahiyat olmak üzere 3 bölümden oluşmaktadır (7).
- Makale fi'n-Nefs: Almanca, Latince ve Fransızca'ya çevrilmiştir (7).
- Kitabü's-Şifa (ö.s 1927, Şifa Kitabı): Mantık, Tabiat ve İlahiyat kitaplarını içermekle birlikte onun felsefi sisteminin meyvesidir (7).
- Kitabu'l-İnsaf (7).

KAYNAKLAR:

- 1) Terzioğlu, A. (1984). Şimdiye kadar bilinmeyen bir İbni Sina portresi ile yeni bulunan bazı belgeler ve son araştırmalar ışığı altında İbni Sina'nın Türklüğü meselesi. Uluslararası İbni Sina Sempozyumu: Bildiriler. Ankara: Başbakanlık Basımevi, syf. 29-50.
- 2) Shoja, MM; Tubbs, RS. (2007). The disorder of love in the Canon of Avicenna. Am J Psychiatry 164; 228–229.
- 3) Shoja, MM; Tubbs; RS. (2007). The history of anatomy in Persia. J. Anat. 210; 359–378.

- 4) Naderi, S; Acar, F; Mertol, T; Arda, MN. (2003). Functional anatomy of the spine by Avicenna in his eleventh century treatise Al-Qanun fi al-Tibb (The Canons of Medicine). Neuro- surgery 52; 1449–1453.
- 5) Keskinbora, K.H; Keskinbora K. (2016). A systematic review of Ibn Sina's (Avicenna) studies: reflections on anatomy. Eur. J. Anat. 20 (1): 99-105.
- 6) Al-Qattan, MM. (2006). History of anatomy of the hand and upper limb. J Hand Surg [Am]; 31, 502.
- 7) Altıntaş, H. (1985). İbn Sina Metafiziği. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları. Syf; 13-20.
- 8) Amr, S.S; Tbakhi A. (2007). Arab and Muslim Physicians and Scholars. Ann Saudi Med 27(2): 134-135.